

UDK 61:929 Краков С.
COBISS.SR-ID 127352841

Др СИГИСМУНД КРАКОВ-КЛАДОВСКИ ДАНИ-"ЧАСТ ИЗНАД ЖИВОТА",

Ранко Јаковљевић

РГЗ СКН НЕГОТИН

Част једног човека нешто је што стоји изнад живота

-Сигисмунд Краков-

Сажетак: У овом раду даје се приказ биографских података и детаља везано за службовање и живот у Кладову 1903-1907.г. др.Сигисмунда Кракова и његове продице

Кључне речи: лекар, војна служба, породица, Пољска, Србија, Кладово

Сигисмунд- Сигмунд /Zygmunt/ Краков рођен је 3/15. априла 1849.г. у Варшави, од оца Лудвика "старог револуционара из пољских устанака 1830. и 1863" и мајке Паулине (1813-1882) " од Рађејовских, који су дали Пољској кардинале и маршале, а која је сама била позната пољска књижевница" (Краков, 2004, 28). Њена књижевна дела су: "Pamiętniki młody sieroty"; "Powiesci starego wędrowca"; "Rozmowy matki z diećmi"; "Niespodzianka"; "Wieczory domowe"; "Obrazy i obrazki"; "Proza i poezycja polska, wybrana i zastosowana do użytku młodzieży żeńskiej"; "Wspomnienia wygnanki"; "Nowa książka do nabożenstwa dla Polek". По оцу родослов породице досезао је 1665.г. до Јана Кракова, носиоца церемонијалног мача за време краља Михаила Висњовецког (Стојић 2019, 353). Медицину је дипломирао 1872.г. на Универзитету у Хајделбергу / „Универзитет Рупрехт-Карл“/ са оценом *cum laude superato*, стекавши звање доктор медицине и хирургије.

Из првог брака имао је сина Лудвика. Имао је сестру Зофју и брата Казимира. Након пољског "јануарског устанка 1863", године 1865. настанио се у Паризу, радећи у Пастеровом институту.(Берец 2017, 164). 1885.г. дошао је у Србију као добровољац у српско- бугарском рату, као војни лекар. Из звања "контрактуални санитетски помоћник" 13/27..9.1889.г. унапређен је у звање "санитетски поручник"

Санитетски поручник лутеранске вероисповести, војни лекар 14. пешадијског пука, Сигисмунд Краков венчао се са крагујевачком учитељицом, у изводу из књиге венчаних означена подацима "Персида Ђоковић, кћер Аћима и Пелагије Ђокић, рођена 11/23. новембра 1869.г.у Пријељини". Коментаришући исти документ, Биљана Стојић указује да је у питању "Персида Недић, сестра Милана, Милутина и Божидара Недића, даља рођака краља Петра Карађорђевића" (2019, 353). Милан Недић рођен је из брака учитељице Пелагије, "унуке кнеза Николе Станојевића", преко кога су у средству са дипломатом Константином Фотићем и бившим министром правде Крањевине Југославије и лидером покрета "Збор" Димитријем Љотићем. Следи да је супруга Сигмунда Кракова била сестра по мајци генерала Милана и Милутина и

резервног официра –ратног инвалида Божидара Недића.

Венчање је одржано 3/15.маја 1892 у цркви Успенија Пресвете Богородице у Крагујевцу Сигисмунду је то био други, њој први брак. Поводом његовог првог брака и захтева за развод, првостепени суд у Крагујевцу обратио се 7/19.12.1891.г. Министарству просвете са молбом да оно од евангелистичког пастора- цркве у Београду "набави сва правила" везано за околност да је прва супруга Михалина "оставила Сигисмунда пре 6-7 година". Министарство просвете узвратило је информацијом од 02/14.01.1892. да "У Немачкој црква и свештенство нема никакве свезе с разводима бракова, јер то обављају грађански судови,... шаљу се правила одштампана из обичне књиге". Брак је разведен и отклоњена препрека за склапање новог. Околности склапања брака између његових родитеља Станислав Краков представља нешто другачије. По њему, Сигисмунд је оставио у Паризу прву жену, Пољакињу и свог сина из тога брака старог осам година; "како му је жена у међувремену умрла, решио је да остане у Србији и да се венча..." (2004, 29). У некрологу из 1910.г. објављено је да је преминуо након "из почастии чинодејствовања" војног проте Саве Келића, коме породица изражава посебну захвалност.

Из брака Сигисмунда и Персиде 16/24 марта 1895.г. рођен је 16/24 марта 1895.г. у Крагујевцу Станислав, писац капиталних дела српске књижевности, "човек са 18 одликовања, 14 рана, три смртне пресуде" (Стојић 2019, 350).

Како су објавиле "Мале новине" од 1/13.9.1899.г. "Сигмунд Краков, контрактуални санитетски поручник, родом из Варшаве, поданик руски" добио је српско држављанство.

По потреби службе распоређиван је у војне гарнизоне у Крагујевцу, где је 1897-1898. био и управник хируршког одељења војне болнице, затим у Нишу /од 21.априла-4.маја 1901.г./, Лесковцу /од 12-25.10.1901.г./, Књажевцу /од 8.-21.маја-1902./, Зајечару, Кладову /од 9.-22.септембра 1903.г./, Београду /од 13.-26.новембра 1907.г./.

Наредбом министра војног бр.3595 од 09/25.септембра 1903.г. по потреби службе, "за трупног лекара гранизона кладовског одређен је санитетски поручник

Сигисмунд Краков, до сада трупни лекар гарнизона књажевачког". О приспећу и животу у Кладову Станислав Краков је записао:

"...Мој отац је изненада добио премештај из Књажевца за граничну тврђаву Кладово на Дунаву. Био је задовољан овом променом јер је у Кладову имао да буде не само војни лекар већ и једини лекар за читав тај срез. Као на Дивљем Западу, путовали смо три дана у једном затвореном фијакеру од Књажевца до Кладова крај граничне реке Тимока и потом кроз густе хрстове шуме у Крајини које никада нису биле без хајдука... Била је већ пала трећа ноћ од нашег напуштања Књажевца када смо угледали светлости малог рибарског града Кладова. Наш фијакер је одскакао преко старе турске разваљене калдрме. Зауставио се пред једним хотелом, који је имао само приземље.

Радознали становници овог малог места од хиљаду и пет стотина душа почели су да се купе око фијакера: -Дошао је доктор. Баш у том тренутку врата кафане су се отворила и сопственик хотела је истрчао сав узбуђен:

-Докторе, брзо, спасавај ми жену... Како је мој отац имао под руком свој турско, утрчао је у кафану. Ми смо седели у фијакеру и чекали. Мало касније угледао сам оца где излази насмејан. Хотелијеровој жени забола се кост од рибе у једњак и почела је да се гуши. Мој отац јој је извадио кост и његова репутација доброга лекара је већ прво вече била створена.

Сутрадан смо се увезли у стару турску тврђаву Фетислам, на неколико километара од вароши, у којој је био гарнизон од неколико стотина људи. Превезли смо се преко viseћег моста и крај тешке гвоздене капије изашла јестража да ода почаст моме оцу...

Добили смо велику засебну кућу која је овде, као у колонијама, због многобројних змија, била високо изидана тако да се у њу морало улазити преко више камених степенница. Змије су, у прво време, биле прави кошмар за мене, а за моју мајку читавог нашег боравка у Кладову. Ја сам се временом на њих навикао. Било их је свугде. Сваког дана смо их налазили у остави и кујни, које су биле у засебној згради, где су тражиле млеко, висиле са греда таванице, подвлачиле се под ормане, улазиле у сандуке. У штали где је био

коњ мога оца, сеиз никад није смео да завуче руку у сено да не би наишао на змију. Али их је највише било између камења огромних градских бедема, испод којих су били дубоки казамати, који су раније служили као затвор. Баш у казамату, најближем нашој кући, у коме смо држали кокоши, био је раније затворен, после побуне Источне Србије 1886. године против краља Милана, касније чувени српски државник Никола Пашић.

За мене је кладовска тврђава била обећана земља. Присуство великог броја војника, у чији сам живот волео да се умешам и да га делим, огромни топови на бастионима, цитадела усред тврђаве, са високим кулама и висећим мостом, у коју се улазило само босоног или у папучама јер је била пуна десетина тона експлозива и барута, поћемни лагуми, све је то за мене било чудесно. Највећи број цивилних пацијената мога оца били су аласи- рибари и зато нам је сто био увек пун кавијара и најбоље дунавске рибе. Рибари су научили моју мајку да пече кечигу, умотану у пергамент, на ражњу на тихој ватри, те је то постало моје најомиљеније јело.

Ту сам први пут дошао у додир са иностранством- ако се тако може назвати, Кладово је било на тремећи. Чамцем сам често прелазио у Турн Северин, у Румунију, или у Оршаву, само неколико километара даље, у Аустро-Угарску. А између те две за мене стране земље открио сам још једну: Турску. Боље рећи, један изгубљени део Турске. Ту, крај Оршаве, у сред реке пуне вртлога, као енклава, било је мало утврђено острво Адакале, последњи остатак турске владавине на Дунаву. Када сам се први пут искрцао из великог рибарског чамца, који је једва одржавао равнотежу усред јаким брзака, у зеленило овог малог отока, као да сам дошао у једну земљу која је била из друге епохе и са другог континента. Адакале је теоријски припадало Турској, али на њему, сем једног шефа места, који је био као шеф једне велике породице, уопште није било власти. Ни полиције, ни царине, ни суда, ни болнице. Људи су живели тихим, непромењеним животом. Заливали су своје баште и чували неколико оваца и потом долазили у центар пред једину кафану, под расцветалим дрвећем, да ту лагано срчу кафу или једу рахатлокум. Живот је на њих потпуно био заборавио... Тек после

Балканских ратова /1912-13/ Аустро-Угарска је посела острво и упознала га са свим обавезама, законима и дужностима које модерна држава намеће својим поданицима.

У лето 1906 био сам завршио четврти разред основне школе у Кладову као најбољи ђак. Управитељ школе Милић био је захвални пацијент мога оца. Требало је сада да на јесен отпутујем за Београд код своје бабе и ујака да бих тамо учио гимназију. То је било последње лето мога срећног детињства у кладовској тврђави...." (2004, 19-21).

Исте године краљ Петар одредио је др Сигисмунда за његово личног лекара током лечења у Брестовачкој бањи. Утиске о томе Станислав Краков завршава речима: "када је, после више од месец дана лечења, краљ Петар напустио Брестовачку бању, мој отац је пратио краљевски караван кола на коњу. Велика и густа прашина која се дизала са сеоских путева при проласку толиких кола, и у којој је данима јахао, учинила је да је мој отац, дошавши са краљем у Београд, изненада пропљувао крв. И када сам у кладовској тврђави дочекао мога оца, по повратку из престонице, он је донео краљеву слику са потписом, педесет златника, играчке и књиге за мене, али и почетак туберкулозе" (2004, 24).

У кладовској тврђави постојали су болница и апотека, посебно и "марвена апотека", како је Јован Мишковић забележио приликом инспекције контроле извршене 3.октобра 1884; уз то, даје и опис тврђаве: "Град Фетислам углавном је четворостран са 6 бастiona /4 на дужи, сувој страни, а 2 одговарајућој дунавској страни/, 3 капије и 2 зидане округле куле према Дунаву. У среди има видан редут, са две округле куле са стране земље. Има магацин барута на сводовима у два одељења. Сем тога мали ручни магацин. Казамати су неупотребљиви. Има два мгацина ван редовна: 1 бојни, а други провијантски. Сем тога око 10 зграда разне величине и вредности" (2020, 2, 116). Тврђава је позната и по томе што су у њој службовали потоњи генерал Коста Миловановић, командант артиљерије у Фетисламу 1877.г. и војвода Живојин Мишић- овде рапореден на дужност 1890.г. као ђенералштабни капетан прве класе, 1893.г. /тада у чину мајора/ пуковник Панта Трифуновић отац дивизијског генерала и министра војске и

морнарице Краљевине Југославије Душана Трифуновића.

На нивоу среза Кључког у периоду 1903-1907, за разлику од других срезова округа Крајинског, нико није био распоређен на рад у санитетској струци па је становништву много значило присуство др Сигмунда Кракова (Благојевић 2005, 284-333). Од великог значаја за здравство у кладовском крају било је и присуство још једног Пољака, Сигфрида Полицера-фармацеута у малој пограничној вароши. Почев од 1906.г. држао је апотеку на почетку ул.Краља Александра, опремљену према највишим стандардима. На нарочито уређеном апотекарском тавану налазио се хербаријум за депоновање биља намењеног производњи медикамената. Лекови су чувани у делу подрума преграђеног каменом. Апотека се одликовала пространошћу и светлошћу. Др Сигисмунд је у Кладову затекао и познатог фармацеута Јозефа Дилбера (1828.17.5.1905.), дипломираног фармацеута Универзитета у Прагу, власника, првог председника Апотекарског друштва Србије, који је овде држао апотеку до 17.5.1905.г.

У службеним војним гласилима 1903-1907.г. постоје подаци о хуманитарним активностима др.Кракова кроз рад Црвеног Крста. Према *Извештају о радњи Српског Друштва Црвеног крста 1.1. 1907*, заједно с њим то су чинили и следећи официри кладовске тврђаве: Светозар Протић потпуковник, Павле Јаковљевић капетан П.кл, поручници Милан Матијевић, Добривоје Мојиловић, Светозар Ристић и потпоручници Драгиша Предић, Радоје А Пантић и Миливоје Алимпић.

Наредбом министра војног бр.9320 од 13/27. септембра 1907.г, уместо санитетског поручника Јосифа Радуловића одређен је Сигисмунд Краков, "до сада трупни лекар у команди кладовске тврђаве", за вршиоца дужности трупног лекара Осаманаестог пешадијског пука "Престолонаследника Краљевића Ђорђа" и управника привремене бањичке амбулаторије.

Умро је у Београду 12.марта 1910.г. У српској штампи публикован је тим поводом некролог: "Са болом у души јављамо сродницима и пријатељима, да је наш мили никад заборављени муж односно син

Др.Сигисмунд Краков, санитарски поручник, преминуо 12 марта у 1 сат по поноћи у 60.години живота свога. Овом приликом не можемо пропустити да не изјавимо нашу дубоку захвалност г.г. лекарима који се труђаху да покојника од смрти спасу; а нарочито г.др.Поморишцу који се труђаше да му болове ублажи, и бдијући целе ноћи над болесичком постељом, на чијим је рукама и душу испустио. Господину Сави Келићу војном проти, који из почасте чинодејствоваше. Господи официрима, и војним лекарима, пријатељима и познаницима, који у тако великом броју покојника до вечне куће испратише. Београд 17.марта 1910.г. Ожалошћени: супруга Персида, синови Лудвик и Станислав и остала многобројна родбина". Тимочка места службовања- Књажевац, Кладово, Зајечар до сада нису обележавала успомену на др. Сигисмунда Кракова изиузев кроз неколико података у публикацији "150 година Болнице у Књажевцу /1851-2001/" Драгана М Ивановића Шакабенте (2001).

О његовом сину Станиславу постоји запис *википедије* : **Краков је човек чудесне**

животне и идејне вертикале. Увек је био исправно опредељен и свесно жртвован за српску идеју. Био је пример како се треба борити, како треба писати, како треба политички деловати и како треба веровати у храброст. У њему је створена синтеза националног, модерног, традиционалног, десног и храброг Србина који својим примером негира тезу овдашњих књижевника да је само антинационално писање у жанровском распону од „посттитоизма“ до антиратних додворавања једина српска књижевност која вреди и која влада овдашњом сценом. Носилац је одликовања: Бели орао са мачевима 4. степена; две златне медаље за храброст; Официр румунске круне; носилац Албанске споменице; Крст милосрђа.

1944. године емигрирао је у Аустрију, а потом у Француску, где је наставио да живи. **У Београду је, у одсуству, осуђен на смрт стрељањем.**

Умро је као заборављени емигрант у Швајцарској, 15. децембра 1968. у потпуној беди.

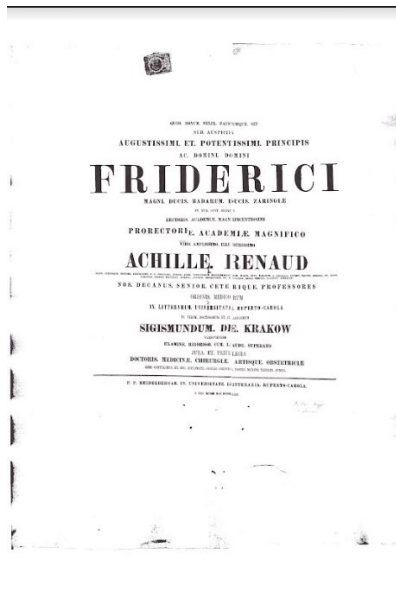
**За помоћ у прикупљању грађе, коју презентујемо у прилогу, аутор посебну захвалност дугује Архиву Југославије Београд и господину Мирку Демићу директору Народне библиотеке "Вук Караџић" Крагујевац*

РЕЗИМЕ

У овом раду даје се приказ биографских података и детаља везано за службовање и живот у Кладову 1903-1907.г. др.Сигисмунда

Кракова и његове продице. Својим личним прегалаштвом и високим моралним назорима дао је значајан допринос развоју здравства у Србији.

- ПОПИС ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ:
1. Ратко Благојевић прир, Шематизам Округа Крајинског 1839-1924, Историјски архив Неготин 2005.г.
 2. Небојша Берец, Стопама Станислава Кракова, "Братство" издање Друштва Свети Сава Београд, 2017; 21.
<http://doi.fil.bg.ac.rs/pdf/journals/bratstvo/2017/bratstvo-2017-21-10.pdf> приступљено 24.6.2023.г.
 3. Драган М Ивановић Шакабента "150 година Болнице у Књажевцу /1851-2001/", Здравствени центар Књажевац 2001.
 4. Станислав Краков, Живот човека на Балкану, "Наш дом" Београд 2004.
 5. Јован Мишковић, Дневнички записи 2 том, Историјски архив Неготин 2020.
 6. Биљана Стојић, СТАНИСЛАВ КРАКОВ У РАТОВИМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ (1912-1918) ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС, 2019; LXVIII: 349-382. УДК:94(497.11)"1912/1918":929 Краков С. DOI: 10.34298/IC1968349
 7. "Мале новине" 1.9.1899- вест о пријему у поданство Краљевине Србије
http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:UB_00031_18890901|page:3|query:%D1%81%D0%B8%D0%B3%D0%BC%D1%83%D0%BD%D0%B4%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2
 8. Наредба министра војног. Службени војни лист. мај 1902.;391-392.
 9. Наредба министра војног. Службени војни лист 1901;967-968.
 10. Наредба министра војног. Службени војни лист 16.11.1907.;711-712.
 11. Извештај о радњи Српског Друштва Црвеног крста 1.1. 1907;152
<https://pretraziva.rs/pretraga?search=%D1%81%D0%B8%D0%B3%D0%BC%D1%83%D0%BD%D0%B4+%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2&advanced=>

Препис дипломе, Архив Југославије

У ИМЕ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА
А Л Е К С А Н Д Р А I.
по милости божјој и вољи народној
Краља Србије
МИ КРАЉЕВСКИ НАМЕСНИЦИ

На предлог нашег војног министра про-
изводимо :

контрактуалног лекарског помоћника I.
класе, Сигисмунда Кракова, у чин санитет-
ског поручника, с рангом од 7-ог фебруара
1888-е године

Наш војни министар нека изврши овај
указ.
13 септембра 1889 год.,
у Београду.

Јов. Ристић с. р.
К. С. Протић с. р.
Ј. Вели-Марковић с. р.

У ИМЕ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА
А Л Е К С А Н Д Р А I.
по милости божјој и вољи народној
Краља Србије
МИ КРАЉЕВСКИ НАМЕСНИЦИ

На предлог заступника нашег министра
унутрашњих дела, председника нашег ми-
нистарског савета, нашег министра иностра-
них дела, а по договору са државним са-
ветом од 11-ог августа ове године Бр. 1467,
решили смо и решавамо :

да се Сигисмунд Краков, контрактуални
санитетски поручник, родом из Варшаве у
Руској Пољској, поданик руски, прими, по
молби, својој у српско поданство на основу
тачке 8-е највиших правила од 20-ог јану-
ара 1860-е године Бр. 171 (Збор. XIII. стр.
5.) као српски заштитеник, без отпуста из
свога досадашњег поданства.

Заступник нашег министра унутрашњих
дела, председник нашег министарског са-
вета, наш министар иностраних дела, нека
ово решење изврши.
25 августа 1889 год.,
у Београду.

Јов. Ристић с. р.
К. С. Протић с. р.
Ј. Вели-Марковић с. р.

Књига *Венчања*
Страна књиге *55*
Текући број *33*

ИЗВОД

из књиге за уписивање **ВЕНЧАНИХ** српске православне цркве *Наше*
Српске храма *Св. Јована* у *Крагујевцу*
оштомце *Крагујевачки* округа *Крагујевачки* војводине *Српске*

1. Презиме, име и за- имичко лична место становња вера и народност	а) женина б) невесте	<i>Др. Краков Сигисмунд самодобни</i> <i>Полски, руски, француски</i> <i>Земљанин</i> <i>Земљанин</i> <i>Бенд. цркве</i>
2. Презиме, име, за- имичко и место становња родите- ља венчања	а) женина б) невесте	<i>Краков Сигисмунд државни саветник</i> <i>и Земљанин</i> <i>и Земљанин</i> <i>и Земљанин</i>
3. Година, месец, дан и место рођења венчања	а) женина б) невесте	<i>1849 године, месеца 3 у Варшави</i> <i>1869 године, месеца 11 Крагујевца</i>
4. У којој браји ступају	а) женина б) невесте	<i>у држави</i> <i>у држави</i>
5. Кога су дана венчани и оглашени		
6. Година, месец и дан венчања		<i>1889 године, месеца 3</i>
7. Место и храм где је венчање извршено		<i>У Крагујевцу, у храму Св. Јована</i>
8. Презиме и име свекрестника који је венчање извршио		<i>Великић Јован</i>
9. Презиме, име, заимичко, веро- исповест и место становња сва- дона (муна и старог свата)		<i>Великић Јован</i> <i>Великић Јован</i>
10. Да ли су они брачници имали потребу разрешења од оглашавања или друге сметње и јесу ли раз- решени		
11. ПРИМЕДВА		

Да је овај извод из књиге за уписивање венчања српске православне цркве *Наше*
Српске храма *Св. Јована* у *Крагујевцу* у складу са своме законском
овлашћеношћу издати и издати печатом.

Бр. *100*
Крагујевцу

Место 1. новембра 1902. год.

Са болом у души јављамо сродницима и пријатељима, да је наш
мили кнез неодољиви муж односно отац

† Др. Сигисмунд Краков
санитетски поручник

преминуо 12 марта у 1 сат по поноћи у 60 год. живота свога.

Овом приликом неможемо пропустити да не изјавимо нашу дубоку
жалост г. г. лекарима који се труђаху да покојника од смрти
спасу; а ипак г. г. Поморинци који се труђаху да му болом у-
блажи, и блађи неће тоћи над болесничком постељом, на чијим је
рукама и души испустио. Господику Сави Келићу војном проти, који
из почаста чинодејствоваше, Господику официрима, и војним лекарима,
пријатељима и познаницима, који у тако великом броју покојника до
вече куће испратеше.

Београд, 17. марта, 1910 г.
Ожалошћени: супруга: Персида; синови: Лудвик и Станислав и
остала многобројна фамилија.

999,2,2

Извод из књиге венчања, Архив Југославије

Диплома Лудвика Кракова, Архив Југославије